

Katarina Aladrović Slovaček

UDK: 811.163.42'373(497.5-37Požeza)

Izvorni znanstveni članak

Rukopis prihvaćen za tisak: 9.3.2011.

LEKSIČKO-GRAMATIČKE OSOBITOSTI GOVORA POŽEŠTINE

Sažetak

Bogatstvo hrvatskoga jezika očituje se, prije svega, u njegovoj raznolikosti, odnosno mnoštvu različitih idioma kojima se pojedinci, mjesta ili cijele regije služe. Jezik nekoga kraja ili naroda zapravo je poput živoga bića koje se mijenja, raste i širi u skladu s povijesnim prilikama i utjecajima (Pavličević, 2009.). Praćenjem jezika i njegovih mijena mogu se utvrđivati lingvističke promjene, ali možda više one izvanlingvističke na koje se vrlo često ne može utjecati. Jezik Požeške kotline pripada štokavskome narječju, slavonskome dijalektu. Do sada je napravljeno svega nekoliko istraživanja njegovih osobitosti (Pavličević, 1969., Matešić, 1974., Lisac, 2003.). U leksiku su najzastupljeniji germanizmi (*hoklica*, *šarafciger*, *špajz*) i turcizmi (*pendžer*, *odžak*, *peškir*, *avlija*), ali se može naći i nešto mađarskih riječi (*pajdaš*, *kecelja*) te riječi specifičnih za Slavoniju (*oplećak*, *perčin*), ali i ovaj kraj (*alica* – *krmača*). Gramatičke osobitosti očituju se u tvorbi imperativa (*neka uči*), izjednačavanju dativa, lokativa i nominativa množine (N *Dragovci*, D *Dragovci*, L u *Dragovci*), šćakavizmima (*Kučišće*), gubljenju glasa *-h* na početku riječi (*'hoda'* – *'hoda*), gubljenju infinitivnoga nastavka *-i* (*'gledati'* – *'gledat*), čest je glagolski pridjev trpni (*napit*) i zanimljiva je uporaba polusloženica kao što su: *snaš-Kata*, *bać-Joza*, *sek-Ana*. U ovome će se radu pokušati popisati i opisati leksičke i gramatičke osobitosti govora jugoistočnoga dijela Požeštine. Istraživanje je obuhvatilo sljedeća mjesta: Požegu, Pleternicu, Buk, Gradac, Blacko, Srednje Selo, Zagrađe, Brodski Drenovac, Sulkovce. U istraživanju su zastupljene sve dobne skupine podijeljene u tri kategorije: stariji, srednje godine i mladi kako bi se vidjelo postoji li značajna razlika u leksičkim i gramatičkim osobitostima govora s obzirom na dob ispitanika. Ispitanici su ispitani kroz vođeni razgovor – intervju koji je sniman i kasnije transkribiran. Očekuje se da će ovaj rad pridonijeti točnijem i potpunijem opisu govora Požeštine na početku 21. stoljeća te da će pobuditi zanimanje za daljnja istraživanja govora požeškoga kraja.

Ključne riječi: štokavsko narječje; slavonski dijalekt; leksik; gramatička obilježja.

1. Uvod

Bogatstvo hrvatskoga jezika očituje se, prije svega, u njegovoj raznolikosti, odnosno mnoštvu različitih idioma kojima se pojedinci, mjesta ili cijele regije služe. Jezik nekoga kraja ili naroda zapravo je poput živoga bića koje se mijenja, raste i širi u skladu s povijesnim prilikama i utjecajima (Pavličević, 2009.). Praćenjem jezika i njegovih mijena mogu se utvrđivati lingvističke promjene, ali možda više one izvanlingvističke na koje se vrlo često ne može utjecati. Jezik je važan čimbenik u izgradnji identiteta, pa su se za njegovo opstojanje vodili i ratovi. Hrvatski jezik opstao je kroz burno vrijeme upravo zahvaljujući ljudima koji su ga u svojim obiteljima njegovali unatoč utjecaju mađarskoga, turskoga, talijanskoga, njemačkoga i drugih jezika koji su zbog povijesnih mijena često bili dominantni jezici na ovome području. Dakako, dominacija tih jezika ostavila je trag na hrvatskome jeziku koji je mnogobrojne riječi iz njih preuzeo i one se koriste na različite načine u različitim idiomima. Jedan dijalekt hrvatskoga jezika čine tri narječja: kajkavsko, čakavsko i štokavsko. Štokavci čine većinu govornika hrvatskoga jezika (Lisac, 2003.), a štokavsko narječje ujedno je osnovica hrvatskoga standardnoga jezika. Jezik Požeštine pripada slavonskome dijalektu unutar štokavskoga narječja. Do sada je napravljeno svega nekoliko istraživanja njegovih osobitosti (Pavličević, 1969., Matešić, 1974., Lisac 2003.). Kako je jezik Požeštine i moj materinski idiom, primijetila sam koliko se promijenio samo u posljednjih desetak godina, od kada je u fokusu moje pažnje, stoga ću u ovome radu pokušati popisati i opisati leksičko-gramatičke osobitosti toga govora. Uz opis značajki govora Požeštine, pokušat ću napraviti generacijsku diferencijaciju koja se osobito očituje u aktivnome leksiku. Kako bih sačuvala još živući leksik koji je na pragu da iz aktivnoga prijeđe u pasivni, napraviti ću uz ovaj rad mali rječnik s pojašnjenjima još frekventnih riječi kojima se danas koristi samo starije stanovništvo.

2. Slavonski dijalekt

Slavonski dijalekt jedan je od štokavskih dijalekata kojim govore Hrvati. Njime se govori većim dijelom u Slavoniji, ali toga dijalekta ima i izvan Slavonije. Stjepan Ivšić (prema: Lisac, 2003.) slavonski je dijalekt podijelio na dvije zone: posavsku na jugu i podravsku na sjeveru. Na posavskom jugozapadu slavonskim se dijalektom govori od Mačkovca na Savi sve do Nove Gradiške i Velike u središnjem dijelu slavonskoga poteza. Istočnije, slavonskim govorima pripada kutjevački teren, a zatim se prostor toga dijalekta sužava sve do Šušnjevcu, koji je smješten sjeveroistočno od Slavonskoga Broda. Govor posavskoga tipa istočnije je opet prostraniji, pa seže sve do Gorjana sjeverno od Đakova; na sjeveroistoku obuhvaća Bogdanovce, a na jugoistoku Račinovce na Savi. Južna je granica redovito Sava, jedino je oko Orašja govor slavonskoga tipa živ i južno od Save. Slavonskom govornom tipu pripadaju i idiomi Antina i Tordinaca sjeverno od Vinkovaca. Djelomično su značajke slavonskoga go-

vora sačuvali Hrvati na iločkome području, u Rumunjskoj i u Austriji (Lisac, 2003.). Slavonski dijalekt nalazimo još i u podravskim govorima, u Baranji i kod mađarskih Hrvata. Načelno, slavonskim dijalektom govore samo Hrvati. M. Moguš (1971.) slavonske dijalekte prema akcentuaciji dijeli na: govore sa starohrvatskom akcentuacijom (tronaglasni sustav: silazni naglasci i akut), govore s novijom akcentuacijom (peteroakcenatski sustav – tri spomenuta naglasaka i uzlazni naglasci) te govore u kojima se akut samo djelomično rabi, i to samo u prvome i srednjemu slogu.

S obzirom na refleks jata, slavonski govori mogu biti: ikavski, ikavskojekavski, ekavski, ikavskoekavski i nezamjenjivoga jata. D. Brozović (1988.) štokavsko narječje dijeli na tri dijalekta: novoštokavski, nenovoštokavski zapadnoga i nenovoštokavski istočnoga porijekla. Najznačajniju razliku on vidi u refleksu jata razlikujući ikavske, ekavske i jekavske govore. Slavonski dijalekt ujedinjuje različite kontinuitete jata, i to ponajprije na temelju prozodijskih osobina koje su glavna značajka slavonskoga dijalekta. Vrlo je raširen ikavski jat (zapadna Posavina), ekavski (Podravina, Valpovo, nekoliko sela oko Vinkovaca), ikavsko-jekavski, gdje se u dugim slogovima ostvaruje ikavski, a u kratkima jekavski (Strizivojna, Siče), te ikavsko-ekavski, gdje se u dugim slogovima ostvaruje ikavski, a u kratkima ekavski (Draž u Baranji). Rjeđe je čuvanje jata (Gradište kod Županje). Do novijega doba u slavonskome dijalektu primjećuje se zatvoreno –a kao realizacija dugoga -a (*zna*).

Slavonski govor prepoznaje se po: umekšanom izgovoru glasova -l i -n, starijim morfološkim oblicima te specifičnosti u tvorbi riječi. Slavonsku akcentuaciju karakterizira starina i dobro čuvanje akuta te je, shodno tome, dosta čest peteroakcenatski sustav (kratkosilazni, dugosilazni, akut, kratkouzlazni, dugouzlazni).

Također su vrlo česte skupine -jt i -jd koje ostaju nepromijenjene, najčešće kao *dojt – dojdem*. Slavonski dijalekti jesu šćakavski, gubi se suglasnik -h, osobito na početku riječi, a završno -i u infinitivnim oblicima. U mnogim govorima dativ i lokativ jednine imenica ženskoga roda imaju nastavak -e od staroga jata (*žene, vode*). Imenice i-vrste imaju u instrumentalu jednine nastavak -om (*mašćom*). U komparaciji pridjeva neki pridjevi imaju umjesto nastavka -i nastavak -ji. U drugoj osobi jednine i množine imperativa često se može naći umjesto *nemojte* čestica *neka* ('nemojte pjevati' – *neka pjevati*). Čest je glagolski pridjev trpni (*učit* umjesto 'učen'). U južnoj zoni slavonskoga dijalekta često se izostavlja glagolski predikat (*U mene družina velika*), povratno-posvojna zamjenica *svoj* najčešće se zamjenjuje posvojnomo zamjenicom *moj*. U pripovijedanju često se rabi „onda“, što znači i *onda* i *tada*. Umjesto *kamo* upotrebljava se prilog *kuda*. Izvedenice muških osobnih imena tvore se često na -o, -a, -eta, -ina i -oš (Jozo, Mata, Stipeta, Pavoš). Izvedenice ženskih imena tvore se često na: -a, -ica, -ena, -uša i -ača (Janja, Eva, Anica, Katena, Katuša, Rezača). Domovinski rat i raseljavanje stanovništva utjecali su na dijalektalnu sliku slavonskih govora, ali povratkom sve se vraća na prijašnje stanje, a poneki mjesni govori izumiru kako se stanovništvo mijenja i kako s njima i jezik doživljava svoju promjenu (Kolenić, 2004.).

Slavonski je leksik jako obilježen stranim utjecajima što proizlazi iz povijesti toga područja. Najznatniji je njemački utjecaj, osobito u sferi materijalne kulture (*hoklica* – ‘kuhinska stolica bez naslona’). Dosta je naglašen turski utjecaj (npr. *odžak* – ‘dimnjak’), a to proizlazi iz činjenice prilično duge turske vlasti u Slavoniji te iz pritjecanja stanovništva iz Bosne i Hercegovine. Naravno, u slavonskome dijalektu nalazi se i mnoštvo slavenskih riječi, kao što je *litka* – ‘cjevanica’ te mađarskih riječi (*kecelja* – ‘pregača’). No, postoje i tipični slavonski leksemi kao što su *lanac* – ‘mjera za zemlju’, *oplećak* – ‘potkošulja od lanenoga platna ukrašena čipkom’.

Hrvatski je istok sociokulturna cjelina uz raznolikosti s vrlo bogatim, osebujnim jezičnim naslijeđem s mnogo usvojenica i prilagodenicama uz hrvatsku ikavicu, ekavicu i jekavicu u seoskim i gradskim govorima. Ako je Slavonija bogata, onda je bogata prije svega mnoštvom govora koji još uvijek nisu temeljito istraženi i zapisani, a mrtvi su kapital ne budu li se štitili i njegovali kao naslijeđeno blago predaka. Ponekad je neshvatljivo podcjenjivati iskonske slavonske riječi i izraze, a precjenjivati i usvajati tuđe, nerazumljive – engleske (Jakšić, 2008.).

2.1. Slavonski govor požeškoga kraja – pregled dosadašnjih istraživanja

Do sada je napravljeno svega nekoliko manjih zabilježenih i objavljenih rezultata istraživanja govora Požeštine (Sekereš, 1961., Pavličević, 1969., Matešić, 1974., Lončarić, 2001., Lisac, 2003.). U govore Požeštine istraživači ubrajaju govor grada Požege, ali i svih sela koja su smještena u bližoj okolici. Sedamdesetih godina 20. stoljeća to je bio govor 200-tinjak sela smještenih na području požeške Općine, a danas to područje podrazumijeva jugoistočni dio Požeško-slavonske županije, od Kaptola, Velike, Brestovca do Požege i zatim Jakšića, Kutjeva i Pleternice. S obzirom na vrijeme velikih promjena koje su hrvatsko selo zahvatile početkom 20. stoljeća, može se reći da je ovaj kraj ta promjena zahvatila krajem sedamdesetih, kada velik broj stanovnika odlazi u veće gradove i stanovništvo na selu postaje sve malobrojnije. Kako je dugogodišnjom turskom vladavinom u Slavoniji ovaj govor bio pod izravnim utjecajem turskoga jezika, čije se posljedice i danas u leksiku osobito očituju, u 18. i 19. stoljeću u Požeštinu su se doselili ljudi iz različitih hrvatskih krajeva, osobito Ličani, Gorani i Primorci, ali istovremeno je došao velik broj ljudi stranoga podrijetla, kao što su Česi, Slovaci, Nijemci i u manjoj mjeri Mađari. Zanimljivo je da su se stranci koncentrirali na određena područja, pa su tako Česi zauzeli sjeverne točke, s glavnim centrom u Kaptolu, a Slovaci su se naselili na jugoistoku, u selima u blizini Kutjeva. Nijemci su se naselili na istoku, a nakon I. svjetskoga rata uselio se u ovaj kraj velik broj Srba, dok su nakon II. svjetskoga rata taj kraj napustili Nijemci te su naseljavanje započeli Hrvati: Bosanci, Hercegovci, Ličani i u manjoj mjeri Zagorci. Naravno da je taj priljev stanovništva uvelike utjecao na govor požeškoga kraja mijenjajući sve više njegovo prvotno obilježje. Stari se govor najbolje očuvao u selima u

kojima prastanovnici sačinjavaju većinu. Utjecaj doseljenika, ali i škole, tiska, radija i drugih komunikacijskih sredstava jači je u selima gdje su starosjedioci u manjini. Najznačajnije promjene novoga usvajanja jesu novije akcentuacije i jekavski govor (Matešić, 1974.).

U pogledu akcenta požeško područje u sedamdesetim se godinama moglo podijeliti na: sela s novoštokavskom akcentuacijom (Pleternica, Gradac, Vidovci), sela s novoštokavskom akcentuacijom i čuvanjem staroga akcenta – akuta u nekim morfološkim oblicima (Bešinci, Doljanovci, Kaptol) i sela gdje uz novoštokavsku akcentuaciju nalazimo dosta primjera za staroštokavsku akcentuaciju (Ruševo, Paka, Velika) (Matešić, 1966.). Sedamdesetih je godina već zamijećeno da se govor ovoga kraja može podijeliti na govor s novoštokavskom akcentuacijom i govor sa starijom akcentuacijom uz paralelnu upotrebu novoga akcentatskog sistema, pogotovo kod mlađih stanovnika (Matešić, 1974.). Cijelo područje Požeške kotline danas je zahvaćeno novoštokavskom akcentuacijom koja se ovdje širi nakon 16. stoljeća ekstralingvističkim putem, tj. dolaskom govornika novoštokavaca iz novoštokavskoga inovacijskoga centra južno od Slavonije u istočnoj Hercegovini (Lončarić, 2001.).

Na cijelome području Požeštine pojavljuje se u komparativu kod pridjeva s glasovima -š, -ž, -r, -č glas -j pa nastaje: *višji, gorji, jačji, nižji*. Kod imenice muškoga roda na -in, obično se in izostavlja – *Arap, čoban*. Imenice ženskoga roda imaju nastavak -jom u instrumentalu (*mašćom, zobljom*). Za imenice koje označavaju sredstvo upotrebljava se prijedlog s/sa. Umjesto *nemoj* u imperativu upotrebljava se *neka*. U leksiku ima turcizama, germanizama i nešto čeških i mađarskih riječi (Matešić, 1974.).

Istraživanja sedamdesetih godina prošloga stoljeća pokazuju da se u refleksu jata u Požeškoj kotlini mogu, osim ikavskih govora, zamijetiti i jekavski govori te male skupine ekavskih govora (oko Čaglina). S doseljenicima s terena gdje vlada jekavski govor prodire u požešku okolinu jekavština koja se sukobljava s ikavštinom i postaje dominantnom, a u drugim govorima uspijeva oformiti prijelazni stadij ikavsko-jekavskoga govora (Matešić, 1961.). Istraživanja pokazuju i da je govor Požeške kotline mješavina ikavskoga govora svojstvena starijim stanovnicima i jekavskoga svojstvena mlađim govornicima, no takvo stanje nije jedinstveno. Grad Požega i jakšičko područje sjeveroistočno od Požege i Bertelovaca (i)jekavski su. Područje istočno od Požege, s Bertelovcima, kao i veći dio Požeštine, ikavsko-jekavski je, i to u dugom slogu na mjestu jata stoji -i, a u kratkom slogu -je (*dite – djeteta*). Zapadno od Požege, na manjem ograničenom području govori se ikavski. Veće je takvo područje na sjeveru oko Velike, Kaptola i Kutjeva te oko Pleternice i sjeverno od nje (Lončarić, 2001.). Hrvati starosjedioci još se služe ikavicom koja se najbolje očuvala u govorima sa starom akcentuacijom. Jekavicom se uvijek služilo srpsko stanovništvo (Matešić, 1974.).

U morfologiji slavonski govor Požeštine sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća karakterizira: izjednačenje nominativa, dativa i lokativa množine

(N *Dragovci*, D *Dragovci*, L u *Dragovci*), u instrumentalu nastavak *-om* za imenice i-vrste (*mašćom*), *-ji* u komparativu (*težji*), neki na *-iji* (*biliji*), infinitiv glagola bez završnoga *-i*, imperativ se tvori uz pomoć čestice *neka* (*neka pjevat*). Suglasnik *-h* vrlo je često izgubljen u govoru Požeške kotline, osobito kod starijega stanovništva u riječima, kao što su: 'hvala' - *fala*; 'hvali' - *fali*; 'hodaj' - *odaj*; 'hoće' - *oće*. Čest je glagolski pridjev trpni na *-t* (posadito). Izvedenice muških imena često završavaju na *-o* ili *-a* (Stipa, Anta, Mata, Jozo, Stipo), izvedenice ženskih imena *ma-ica* i *-a* (Marica, Mara). Zanimljive su i sveze riječi kao što su: bać-Mata, snaš-Kata, strin-Mara, čič-Jozo (sklanja se samo vlastita imenica).

3. Istraživanje

Ovim istraživanjem željelo se opisati obilježja govora stanovnika Požeštine na pragu 21. stoljeća. Pod pojmom Požeštine podrazumijeva se područje Požeške kotline sa sjedištem u gradu Požezi, od općina i gradova Kaptola i Velike, do Brestovca te Jakšića, Kutjeva i Pleternice s pripadajućim selima. U ovome radu pokušat će se popisati i opisati leksičke i gramatičke osobitosti govora jugoistočnoga dijela Požeštine. Istraživanje će obuhvatiti sljedeća mjesta: Požegu, Pleternicu, Buk, Gradac, Blacko, Srednje Selo, Zagrađe, Brodski Drenovac i Sulkovce.

Slika 1. Karta jugoistočnoga dijela Požeštine s istaknutim mjestima istraživanja

3.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje govora zanimljivo je jer se govor pod utjecajem povijesnih i geografskih, odnosno izvanlingvističkih, ali i onih unutarjezičnih, odnosno lingvističkih utjecaja, mijenja (Vuletić, 2007.). Kako bi se prikupili podatci, korištena je metoda vođenoga intervjua. S odabranim ispitanicima napravljen je vođeni intervju na neku općeprihvatljivu temu. U intervjuu se nisu postavljala pitanja koja bi sugerirala upotrebu određenoga leksika, pa se tako dobila količina aktivnoga leksika, ali i aktivno upotrebljivih gramatičkih konstrukcija. Intervju se snimao i kasnije transkribirao. Kako bi se dobili raznolikiji podatci, ispitano je desetak ispitanika iz svakoga naznačenoga mjesta istraživanja različite dobne skupine. U istraživanju su zastupljene sve dobne skupine podijeljene u tri kategorije: stariji, srednje godine i mladi kako bi se vidjelo postoji li značajna razlika u leksičkim i gramatičkim osobitostima govora s obzirom na dob ispitanika (Škiljan, 1987.). Dio uzorka bio je prigodan, a činila ga je moja šira obitelj, zastupnici svih triju dobnih skupina koje sam promatrala i bilježila sve specifičnosti u odabiru leksika te gramatičkih konstrukcija kako bih dobila što bolji uzorak i što više primjera. Uz govoreni, korišten je i pisani materijal, dvije do sada napisane knjige, jedna knjiga pjesama pisana jezikom požeškoga kraja sela Grabarja, nedaleko od Pleternice, autora Ivana Abibovića (2010.). Druga knjiga nosi naslov *Raboš*, a autor joj je Martin Jakšić (2008.) koji ju je oblikovao skupivši različite poslovice, pjesme i uzrečice na slavonskom dijalektu. Obje knjige analizirane su metodom analize sadržaja.

Podatci su analizirani u SPSS programu za statistiku parametrijskim (analiza varijance) i neparametrijskim metodama (aritmetička sredina, mod, medijan, χ^2 -test) (Petz, 2006.).

3.2. Rezultati istraživanja

3.2.1. Gramatičke osobitosti govora jugoistočnoga dijela Požeštine

Najvažnija značajka slavonskoga vokalizma jest različitost refleksa jata koji je u prošlosti uglavnom imao ikavsku realizaciju, no promjenama stanovništva mnogi ikavci postali su jekavci, što je danas gotovo većina stanovnika ovoga dijela Požeštine. Još se samo kod starijega stanovništva te u malom dijelu stanovništva srednjih godina može pronaći pokoji ikavac. Starije stanovništvo, koje živi na selu, govori ikavski (*lipo vrime, cviče, sila sam, sidim, dičje, cipo, zaminjuje*), dok se kod stanovništva srednjih godina može zamijetiti nedosljedna uporaba ikavice, pa bi se taj govor više mogao zvati ikavsko-jekavskim (*dite – djeteta*) ili *vrime*, ali *vjera, vitar* i *promjena*. Iz toga se može zaključiti da oni koji se koriste ikavsko-jekavskim izgovorom jata, ikavskim govorom izgovaraju duge slogove (*vrime – 'vrieme'*), a kratke slogove izgovaraju jekavski. Zanimljivo je da se neke riječi izgovaraju ekavicom, kao što je

primjer: *To ti ne vredi* umjesto *To ti ne vriedi*, ali može se čuti i ikavski oblik *To ti ne vridi*, osobito kod starijega stanovništva.

Govori stanovnika Požeške kotline odlikuju se čuvanjem staroga skupa *šč* (*ščuka*, *ognjišće*) (Lončarić, 2001.). Šćakavizam nalazimo u jugoistočnom dijelu Požeške kotline, osobito u selima u kojima stariji stanovnici govore: *otpušćam* (Oče naš), *spušćam*, *Kučišće* – ‘naziv zemlje’. U govoru Požeštine zamjećuje se i kontrakcija u riječima koje završavaju zijevom – ‘kotoa’ - *koto*, ‘ukrao’ - *ukro*; glas -h iščezava na početku i na kraju riječi (*oću*, *odma*), a u sredini riječi provodi se zamjena glasom -v (*buva*, *uvo*) ili -j (*snaja*), često se glas -i u sredini ili na kraju riječi djelomično ili potpuno reducira (*nov^hne*, *pojest^h*), eksplozivni suglasnici ispadaju ispred drugoga eksplozivnoga suglasnika (ptica > tica), glas -l često ne prelazi na kraju riječi u -o (*kisel*), skup *hv* zamjenjuje se s -f (*‘hvala’* – *fala*).

Većina ispitanika u govoru razlikuje glasove -č i -ć, ali se može primijetiti da neki ispitanici izgovaraju tvrde glas -ć dok drugi ispitanici izgovaraju umekšanu verziju glasa -č.

Jedno od najkarakterističnijih obilježja govora Požeštine jest redukcija samoglasnika u riječima (*slan^hna*, *kol^hko*), ali i cijelim rečeničnim konstrukcijama (*bilo bi dobro ić^h* ili *kak^o znaš*). Zanimljiva je redukcija različitim glagolskim oblicima i vremenima kao što je: *ček^o samo malo* – ‘čekaj samo malo’ u kojemu se skraćuje imperativni nastavak, a iz nastavka poruke, odnosno iz zalihosti, poruka se razumije. Slični primjeri su i *dob^h ćeš* – ‘dobit ćeš’, gdje se gubi cijeli infinitivni nastavak -ti ili *vi^{diš} ti nju* gdje se gubi suglasnik -d, kao i samoglasnik -i u drugom licu prezenta glagola *vidjeti*. Redukcija pojedinih glasova vrlo je česta pojava u govoru svih dobnih skupina stanovnika jugoistočnoga dijela Požeštine, primjerice redukcija samoglasnika na početku riječi, što je karakteristično za starije ispitanike: ‘apoteca’ - *pateka*. U instrumentalu osobnih zamjenica dolazi do jednačenja po mjestu tvorbe prijedloga *s* kada dolazi u oblicima ‘s njim’ – *š njim* ili ‘s njima’ – *š njima*. Zanimljivo je primijetiti da se neke riječi u određenim kontekstima izgovaraju drugačije, kao što je recimo riječ *Gospa*, koju starije stanovništvo nerijetko naziva *Gojspa*. Izgovor još nekih riječi također se mijenja, kao što je, primjerice, riječ *metar* za koju starije stanovništvo redovito kaže *meter* ili za riječ *čovjek* vrlo se često može čuti skraćena riječ *čovjek*. Glagol *otići* u perfektu vrlo se često pojavljuje u svome skraćenom obliku kao *ošo si* – ‘otišao si’. Često se mogu čuti palatalizirani glasovi -lj i -nj u primjerima: *pegljati* – ‘peglati – glačati’, *odnjekuda* – ‘odnekuda’, uglavnom kod starijega stanovništva. Uz prijedlog *među* rabi se i prijedlog *med*: *med njih*, *med njima* umjesto ‘među njih’ ili ‘između njih’, ‘među njima’.

U morfologiji su zanimljivi podatci o glagolima. Neki su već u prethodnim odlomcima izneseni, a vezani su uz izostavljanje glasova u perfektu, prezentu i imperativu (*o^{tiš}o sam*, *vi^{diš} te^hodaj*). Glasovne skupine -jd ili -jt ostaju nepromijenjene, kao što se može zamijetiti u sljedećim primjerima glagola: *proći/projt* – *projdem* – ‘pro-

dem' ili doći/dojt – dojdem – 'dođem'. Čuvanje glasovne skupine -jd i -jt najčešće se može čuti kod starijega stanovništva. Također se kod starijega stanovništva može primijetiti rotacionizam glasa -r u glas -ž, kao u primjeru glagola *moći* čiji se prezent čuje kao *more* – 'može'. Zanimljivo je kraćenje imperativa glagola *dati* koji gotovo redovito zvuči kao *de* (*de mi vode*). U većini glagolskih pridjeva radnih u muškome rodu dolazi do kontrakcije glasovnoga skupa -ao u -o. U takvom izgovoru nema razlike s obzirom na dob ispitanika, a primjeri su *reko*, *viko*, *plako*, *mogo*, *otišo*. Glagol *htjeti* vrlo često u upitnim oblicima prezenta može se čuti kao ^ho^{će}š, primjer ^ho^{će}š se *kladiti*. Razlog izostavljanju velikoga broja glasova vjerojatno je u ekonomičnosti u govoru kako bi se što prije prenijela poruka. U tvorbi imperativa kod starijega stanovništva može se primijetiti upotreba čestice *neka* i infinitiva (*neka govoriti* – 'nemoj govoriti'). Kod starijega stanovništva također se primjećuje upotreba glagolskoga pridjeva trpnog: *napravito*, *polomit*. Umjesto glagola *obučiti* često se kod starijega stanovništva upotrebljava glagol *opremit*, umjesto glagola 'zakopčati' (odjeću), često se koristi glagol *skopčati* (*skopčaj hlače*), dok se u standardnome obliku jezika taj glagol upotrebljava u značenju glagola 'zaključiti'.

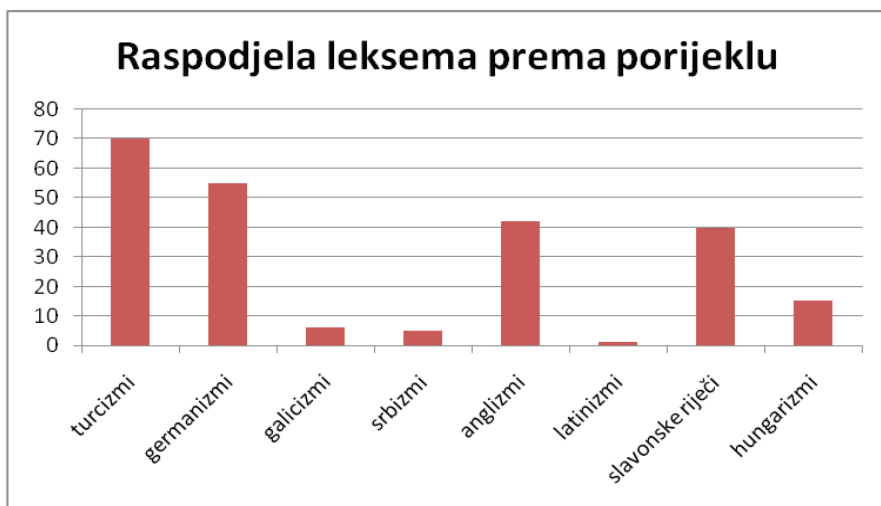
Kod imenica i zamjenica vrlo se često akuzativ zamjenjuje genitivom, kao što je u primjeru *Nisam oprala suđa* umjesto 'Nisam oprala suđe' ili *Vidi ti nje* umjesto 'Vidi ti nju'. Dolazi i do gubljenja glasa -h i prejotacije osobne zamjenice u akuzativu, pa se može čuti: *Nosi ji* umjesto 'Nosi ih' (njih). Također se često nominativ množine izjednačuje s lokativom i instrumentalom, kao npr. *Bila sam u Dragovci*, u značenju 'Bila sam u Dragovcima'. Umjesto posvojnoga pridjeva vrlo se često upotrebljava prijedlog *od* i imenica *sin od Marije* – 'Marijin sin'. Kada se govori o ljudima iz mjesta, često se upotrebljava ime nakon kojega slijedi prezime u genitivu *Mata Milkovića* (*Bio mi je Mata Milkovića*). U selima je zanimljivo da svatko ima neki svoj naziv te se tako obitelji s istim prezimenom lakše razlikuju ili se lakše razlikuju ljudi istih imena, pa tako imamo: *Katu Bartinu* (muž joj je Bartol, a zovu ga Barta), *Anku Jožekovu* (Jožek je nadimak njezina muža koji se zove Josip), *Katu Begovu* (s obzirom da ima više prezimena, onda je Begovi nadimak), *Julku Karlića* (Julku koja se preziva Matijević, ali kako je puno Matijevića u selu, te Matijeviće zovu Karličići), *baju Jodanovog* (oca su mu zvali Jodan), *Tonču Sudina* (Tonča je od Tomo ili Antun, a Sudin je od prezimena Sudić), *Franju Mikina* (Mikin je nadimak jer ima više Kovačevića u selu). Zanimljivo je da se žene uglavnom imenuju prema muževima, a muškarci prema ocu ili prezimenu. Za djecu je karakteristično da ih zovu po prezimenu ili prema očevu ili majčinu imenu: *Luka Bajkin* (oca mu zovu Bajka), *Josip Marijanov* (ocu je ime Marijan) ili *Marija Sekulina* (tako zovu njezine u selu). Zanimljivo je i korištenje polusloženi- ca kod većine stanovnika ovoga područja Požeštine: *bab-Julka*, *snaš-Kata*, *sek-Mara*, *strin-Ana*, *tet-Manda*, u kojima se sklanja samo vlastita imenica.

U sintaksi se ponekad izostavlja predikat, osobito u nekim karakterističnim frazemima (*oko za oko*, *zub za zub*) i zagonetkama (*u našega vranca dva gvozdена jajca*) te

se u rečeničnim konstrukcijama skraćuju pojedini nastavci kako bi poruka što prije došla do slušatelja, što je u morfološkoj analizi već navedeno. Također se mogu pronaći i okrnjene riječi u rečenicama, kao u primjerima: *Ti si ^htjela da budeš baka.*; *Na mor^u č^u se kupatⁱ.*; *Vidim da j^e se lišće rasulo.*; *Igramo kompjuter.*; *Lijepo č^emo se provestⁱ.*; *Kak^o je je^dan proš^ao i o^hš^ao.*; *Jelⁱ je on lud?* – ‘Je li on lud?’.

4.3.2. Leksičke osobitosti govora jugoistočnoga dijela Požeštine

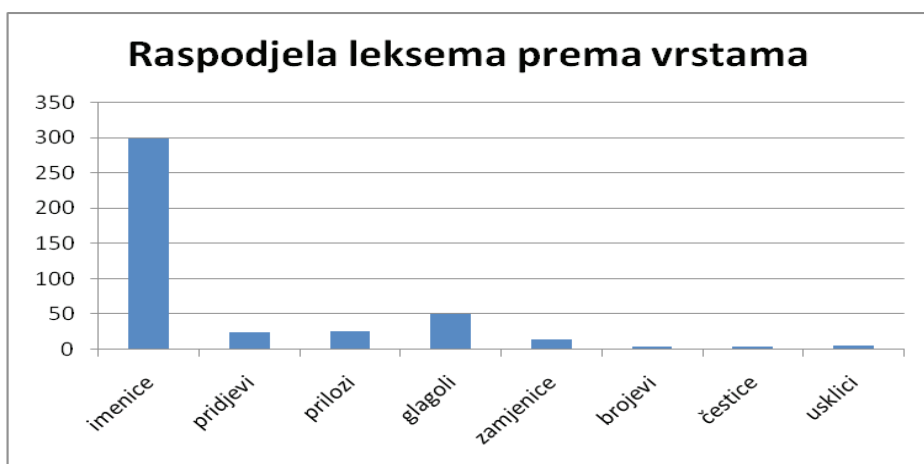
I leksik u upotrebi predmet je analize ovoga rada. Zanimljivo je da je leksička raznolikost ovisna o dobi, možda čak više nego gramatička obilježja. Stariji ispitanici skloniji su upotrebljavati turcizme i germanizme, dok su mlađi ispitanici skloni upotrebljavati anglizme, ali za određene pojmove rabe i turcizme i germanizme. Naravno, leksička raznolikost ovisna je o povijesnim promjenama koje pripadaju sferi izvanjezičnoga i u leksiku ovoga kraja ostavile su traga: turska vladavina, vladavina Habsburgovaca, prostorna blizina s Mađarskom te doseljavanja i migracije stanovnika iz Češke, Slovačke, Bosne i Hercegovine. S druge strane, same promjene u jeziku također su donijele određene promjene u leksičkoj raznolikosti, ali za promjene su zaslužni i danas sve prisutniji mediji, koji uvelike utječu na leksik hrvatskoga jezika općenito, a onda i na njegove različite idiome, osobito unoseći velik broj anglizama u sferu aktivnoga leksika. Grafikon 1 upravo prikazuje raspoređenost leksema s obzirom na porijeklo i može se vidjeti da najveći broj prikupljenih leksema pripada riječima koje bismo mogli nazvati „slavonske riječi“, a nakon toga u leksiku se nalazi veliki broj germanizama, turcizama, anglizama i hungarizama, ali i galicizama, srbizama i latinizama.

Grafikon 1. Raspodjela leksema prema porijeklu u aktivnome leksiku Požeštine

U leksiku je zanimljivo promatrati vrste te porijeklo riječi, ali i analizirati antroponime, toponime i druge leksičke osobitosti nekoga jezika. S obzirom na to da se ovaj rad bavi leksičkim opisom govora Požeštine, analizirane će biti pojedine vrste riječi i podjela riječi prema porijeklu. Promjenjive vrste riječi najzastupljenije su u analizi aktivnoga leksika u ovome radu jer među njima postoji veći broj primjera koji oslikavaju karakteristike govora ovoga kraja.

Od tuđica su najbrojniji turcizmi, zatim slijede germanizmi i anglizmi, pa slavonske riječi, koje se mogu definirati kao sve riječi slavenskoga porijekla, i tuđice za čije porijeklo nismo sigurni, a dio su aktivnoga slavonskoga leksika, pa odmah do njih hungarizmi, a postoji i mali broj galicizama, srbizama i latinizama (grafikon 1). Među tuđicama prevladavaju imenice. U ovome istraživanju skupljeno je tristo-tinjak imenica koje se upotrebljavaju na ovome području, a različite su od standardnoga jezika. S obzirom na to da su Turci vladali ovim krajem stotinama godina, u leksiku su ostavili najznačajniji trag, pa se tako niz turcizama i danas upotrebljava na području Požeštine, osobito kod starijega stanovništva (*šamija* – ‘vuneni pokrov za žene’; *kalena* – ‘konzerva’; *kapija* – ‘veža’; *komšinica* – ‘susjeda’). Osim turcizama, velik je broj germanizama *hoklica* – ‘stolica bez naslona’, *firange* – ‘zavjese’, *rafflešus* – ‘zatvarač’. Uz germanizme su prisutni i hungarizmi kao što su *kecelja* – ‘pregača’, *pajdaš* – ‘prijatelj’ te *ćuko* – ‘pas’. Neke su riječi i francuskoga porijekla kao što su: *remont*, *milje*. Uz tuđice, zanimljivo je da je velik broj riječi slavenskoga porijekla i tuđica za čije porijeklo nismo sigurni te ih zovemo slavanskim riječima, kao što su: *zjati* – ‘glasno govoriti’, *pečenka* – ‘pečena svinja na ražnju’, *jetrova* – ‘žena muževa brata’, no među tim riječima mogu se pojaviti i neke riječi koje su specifične za određeni kraj, kao što je *alica* – ‘krmača koja je sprasna’. Kod mlađih stanovnika može se čuti i velik broj anglizama, kao što su: *o.k.*, *tensks*, *yes*, *no*, *computer*, *refrešati* i sl.

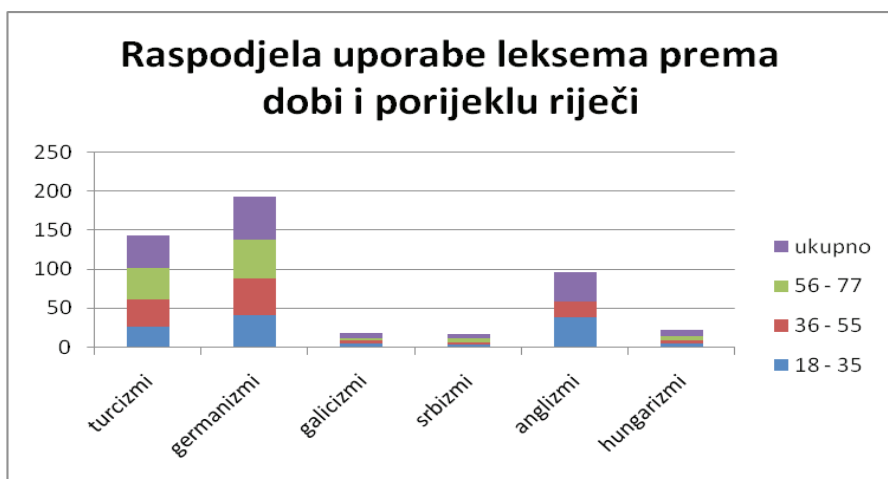
Grafikon 2. Raspodjela leksema prema vrstama riječi

Najzastupljenija vrsta riječi među prikupljenima jesu imenice, a nakon njih slijede glagoli, pa zamjenice, prilozi i pridjevi (grafikon 2). Pokazne zamjenice često se rabe u oblicima *oto* (ovo, ono), *otaj* (ovaj, onaj). Posvojna zamjenica *njihov* zbog zamjene glasa -h često se može čuti kao *njjjov*.

Među pridjevima može se naći zanimljivih primjera riječi koje su turskoga porijekla kao što su: *muzgav* – ‘prljav’ ili *ćorav* – ‘slijep’, neke su njemačkoga porijekla – *super* – ‘odličan’, a neke se mogu svrstati među slavonske riječi: *kafena* – ‘siva boja’, *tulav* – ‘glup’, *garav* – ‘smeđ’.

Glagoli su, uz imenice, vrlo često korištena vrsta riječi, a među njima, osim glagola germanskoga porijekla kao što su: *šparovati* – ‘štedjeti’ ili *šmekati* – ‘prijeti’, ima i glagola koje možemo svrstati u kategoriju slavonskih riječi: *sustati* – ‘umoriti se’, *omelašiti* – ‘pripremiti krušnu peć za pečenje’.

Od nepromjenjivih vrsta riječi zanimljiva je upotreba priloga kao što su: *di* ili *dje* – ‘gdje’, *ovde* – ‘ovdje’, *odavle* – ‘odavde’, *ondale* – ‘odande’, *ovdale* – ‘odavde’. Osim navedenih, često se upotrebljavaju i prilozi *umisto*, *namisto* – ‘umjesto’ te *potljam* ili *potlim* – ‘poslije’. Upotreba ovih priloga uglavnom se može čuti kod stanovnika starije životne dobi i uglavnom onih koji u većini svoga govora upotrebljavaju ikavicu. Uz navedene, rabe se i prilozi, kao što su *fort* – ‘stalno’, *gro* – ‘puno’, *fest* – ‘dosta’.

Grafikon 3. Raspodjela uporabe leksema prema dobi ispitanika i prema porijeklu riječi

Zanimljivo je da stanovnici različitih životnih dobi na različit način upotrebljavaju pojedine riječi. Sve dobne skupine podjednako u svome aktivnom leksiku upotrebljavaju germanizme. Turcizme podjednako često upotrebljavaju ispitanici srednjih godina i stariji ispitanici, dok mlađi stanovnici malo rjeđe, ali ih ipak upotrebljavaju. Anglizme najviše upotrebljavaju mlađi ispitanici, a mali broj anglizama i ispitanici

srednje dobi, pretpostavlja se zbog utjecaja medija. Srbizme, hungarizme i galicizme podjednako upotrebljavaju sve dobne skupine (grafikon 3).

4. Zaključak

Govor Požeštine u prošlosti je obuhvaćao govor stanovnika dvjestotinjak sela smještenih u okviru stare požeške Općine, a danas obuhvaća govor dijela Požeško-slavonske županije, govor triju gradova i četiriju općina. U ovome radu prikazan je govor desetak mjesta u jugoistočnome dijelu Požeško-slavonske županije. Proučavanjem jezika Požeštine bavili su se Josip Matešić (1961., 1966., 1974.), D. Pavličević (1969., 2009.), Stjepan Serekeš (1960.), Mijo Lončarić (2001.) i Josip Lisac (2003.), koji su svojim radovima pokušali rasvijetliti obilježja govora stanovnika Požeške kotline. U navedenim radovima zabilježena su gramatička obilježja vezana uz akcentuaciju i refleks jata iz područja fonetike i fonologije, te obilježja koja su vezana uz morfologiju i sintaksu. Leksik je opisan tek kao posljedica turskih, habsburških, mađarskih i drugih povijesnih utjecaja. Time se opravdava postojanje velikoga broja turcizama, germanizama, hungarizama i srbizama u govoru stanovnika Požeštine. Zanimljivo je da tipični slavonski leksemi, koji su okarakterizirani i definirani u ovome radu, u radovima navedenih jezikoslovaca nisu spomenuti. Ako se prikupljeno jezično blago promotri dijakronijski, mogu se uočiti promjene u gramatičkim strukturama te proširivanje ili smanjivanje leksika na kojemu se ocrtava vrijeme i različiti lingvistički i izvanlingvistički utjecaji. U ovome radu opisuju se gramatička obilježja (fonološka, morfološka i sintaktička) te leksička raznolikost, kako prema porijeklu, tako i prema vrsti riječi, jer pripadnost vrsti riječi može pobliže pojasniti riječ i odrediti njezino gramatičko određenje (sintaktičko i morfološko). Isto tako u radu se pokušava prikazati dobna raslojenost uporabe gramatičkih struktura i leksika, odnosno razlika u uporabi prema porijeklu riječi na koje zasigurno utječu mediji, ali i učenje stranoga jezika u školi, danas uglavnom engleskoga i njemačkoga. Rezultati prikupljeni istraživanjem potvrđuju pretpostavku od koje se u istraživanje krenulo, a naime da stanovnici Požeštine uistinu u svome aktivnome leksiku imaju velik broj turcizama, ali i znatan broj germanizama, hungarizama i srbizama (tablica 1). Iako sve više nestaju, i danas se mogu čuti mnogobrojni turcizmi: *ambar*, *čoban*, *čivija*, *đuvegija*, *kamara*, *komšija*, *kubura* te mnogobrojni germanizmi: *fertun*, *filovati*, *štrudla*, *uramiti*, *veš*, *vikler*. Zanimljivo je da na ovome području možemo naći i riječi koje su samo za njega specifične kao: *alica* – krmača, *sapa* – para, *mrčuk* – malo (Pavličević, 2009.).

Istraživanje je pokazalo i da su stanovnici Požeštine šćakavci, da redovito izostavljaju nenaglašene kratke samoglasnike u riječima, da izostavljaju glas -h te da se izgovor jata može čuti i kao ikavski, ali i kao jekavski (češće). U gramatičkim kategorijama zanimljiva je kombinacija ikavskoga izgovora jata kod stanovnika sta-

rije životne dobi te isključivo jekavskoga izgovora jata kod stanovnika mlađe dobi, zamjena akuzativa genitivom kod imenica i zamjenica u određenim rečeničnim konstrukcijama, izjednačavanje nominativa množine s lokativom i instrumentalom te korištenje imperativa uz pomoć čestice neka.

Zanimljivo je utvrditi da i odabir leksika, ali i korištenje gramatičkih struktura, ovise o dobi pa stariji rabe više turcizama, a mlađi više anglizama. Stariji češće imaju ikavski izgovor jata, a mlađi jekavski.

Kako bogatstvo svakoga jezika čine leksemi, ali uz njihovu semantiku, važna je i njihova funkcija u gramatičkome smislu, tako i bogatstvo hrvatskoga jezika čini i velik broj leksema, ali i gramatičkih struktura koji mu u njegovu standardu ne pripadaju, no u dijalektnoj se komunikaciji njima velik broj ljudi služi. Promatrajući gramatička i leksička obilježja, može se promatrati povijest jednoga naroda, njegova živost i hrabrost da unatoč mnogobrojnim povijesnim mijenama održi svoju opstojnost u vremenu i prostoru. Kako su leksemi, ali i gramatičke konstrukcije koje naučimo u djetinjstvu slika našega materinskoga jezika, onoga prvoga, slika našega djetinjstva, njima se uvijek rado vraćamo jer nam oni, koliko god dobro naučili standardni jezik, nude osobite slike i sjećanja (*ambar, kapija, avlija, smok, hoklica, tratirić, perčin*).

Jezik živi u prostoru, mijenja se u vremenu i ponovno oživljava ako ga ostvarimo na papiru, pa će, vjerujem, i neki od ovih zapisa rasvijetliti leksičko i gramatičko bogatstvo slavonskoga idioma Požeštine te ponuditi još jedan korak naprijed u njegovu proučavanju.

5. Popis literature

- Abibović, Ivan (2010.), *Zauvik*. Požega: Agencija za marketing.
- Anić, Vladimir (2001.), *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Libar.
- Bordnjak, V. (1992.), *Rječnik razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Brozović, Dalibor (1988.), *Neka bitna pitanja hrvatskoga jezičnoga standarda*. Zagreb: Školska knjiga.
- Esih, Ivan (1942.), *Turcizmi – rječnik*. Zagreb: Tiskara C. Albrecht.
- Jakšić, Martin (2008.), *Raboš – slavonski dijalekt*. Jastrebarsko: Slap.
- Jelaska, Zrinka (2007.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Katičić, Radoslav (1971.), *Jezični ogledi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kolenić, Ljiljana (2004.), *Slavonski dijalekt. Hrvatski jezik 1.*, str. 204-215.
- Lisac, Josip (2003.), *Hrvatska dijalektologija*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.

Lončarić, Mijo (2001.), *Požeški govor. Zbornik radova Fra Luka Imbrišimović i njegovo doba*, str. 255-261. Jastrebarsko: Slap.

Matešić, Josip (1961.), *Refleks glasa jat u govoru Požeškoga kraja. Požeški zbornik I*, str. 293-303.

Matešić, Josip (1966.), *Neke osobitosti starostokavske akcentuacije u Požeškoj kotlini. Požeški zbornik II.*, str. 179-183.

Matešić, Josip (1974.), *Govor Požeške kotline. Požeški zbornik IV.*, str. 65-68.

Moguš, Milan (1971.), *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Pavličević, Dragutin (1969.), *Na vratima Požeške doline*. Slavonska Požega: Matica hrvatska.

Pavličević, Dragutin (2009.), *Monografija grada Pleternice*. Jastrebarsko: Slap.

Pavličević-Franić, Dunja (2005.), *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.

Petz, Boris (2006.), *Osnove statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Slap.

Samardžija, Marko (2001.), *Hrvatski jezik 4*. Zagreb: Školska knjiga.

Silić, Josip (2004.), *Hrvatski jezik 1*. Zagreb: Školska knjiga.

Škiljan, Dubravko (1987.), *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.

Vuletić, Dušanka (2007.), *Istraživanja govora*. Zagreb: Defektološka biblioteka.

6. Prilozi

Tablica 1. *Mali razlikovni rječnik*

RIJEČ	ZNAČENJE	PORIJEKLO I GRAMATIČKE OSOBINE
alica	krmača koja je sprasna	slavonska riječ, im., N jd.
avlija	dvorište	tur., im., N jd.
bačo	brat	slavonska riječ, im., N jd.
bečar	muškarac koji voli žene, pjesmu i piće, neoženjen	tur., im., N jd.
bilmez	neznalica	tur., im., N jd.
briska	breskva	slavonska riječ, im., N jd.
cunanje	ljuljanje	srbizam, glagol, infinitiv
čoraci/ćoraci	maškare	slavonska riječ, im., N mn.
ćifto	Ciganin	tur., im., N jd.
ćošak	ugao	tur., im., N jd.
ćuko	pas	hung., im., N jd.
ćumez	mjesto gdje sjedaju kokoši, kokošinjac	tur., im., N jd.
darmar	razbacano, premetnuto, neuredno	tur., prilog
divaniti	razgovarati	tur., glagol, infinitiv

dućan	trgovina, zgrada za trgovanje	tur., im., N jd.
džabe	besplatno	tur., prilog
džumbus	veselje, smijeh, žamor	tur., im., N jd.
đerz	mladić	tur., im., N jd.
đuvegija	mladoženja	tur., im., N jd.
escajg	pribor za jelo	ger., im. N mn.
fajrunt	kraj	tur., im., N jd.
froštuk	doručak	ger., im., N jd.
gajtan	vrpca, traka, uzica	tur., im., N jd.
jarak	prokop, procijep	tur., im., N jd.
jetrva	žena muževoga brata	slavonska riječ, im., N jd.
jogunica	žena koja se ljuti (od jogun – uporan, tvrdočlavl, tur.)	slavonska riječ, im., N jd.
jok	ne, nije, nema	tur., čestica
jorgan	vrsta pokrivača za krevet	tur., im., N jd.
kajsija	marelica	tur., im., N jd.
kajgana	jelo od jaja	tur., im., N jd.
kalena	konzerva	slavonska riječ, im., N jd.
kapija	veža	tur., im., N jd.
kibicirati	navijati	srbizam, glagol, infinitiv
kinderbet	kolijevka	ger., im., N. jd.
kirija	najam, zakup, stanarina	tur., im., N jd.
konak	noćište, stan	tur., im., N jd.
kreč	vapno, klak	tur., im., N jd.
kundak	puška	tur., im., N jd.
kusur	ostatak duga, ostatak vraćenoga krupnoga novca	tur., im., N jd.
mamurluk	stanje onoga koji se još nije otrijeznio	tur., im., N jd.
mekota	područje za obradu zemlje iza kuće, potkućnica	slavonska riječ, im., N jd.
mendūše	naušnice	tur., im. N mn.
milje	društvena sredina u kojoj se pojedinac kreće	gal., im., N jd.
nedokeresna	stara i troma	slavonska riječ, prid., N jd. ž. r.
omelašiti	peč pripremiti za pečenje	slavonska riječ, gl., infinitiv
odžak	dimnjak	tur., im., N jd.
pačmaga	papuča	tur., im., N jd.
pajdaš (pajdo)	prijatelj	hung., im., N jd.
pašingari	maškare	slavonska riječ, im., N mn.
paurija	prostor oko grada Požege	ger., im., N jd.
perčin	pletunica koju na glavi nose mlade djevojke	tur., im., N jd.

polovan	rabljen	srbizam, pridjev, N jd. m. r.
psiha	ormar s ogledalom	slavonska riječ, im., N jd.
rabadžija	vozač, težak	tur., im., N jd.
remont	popravak	gal., im., N jd.
sirće	ocat, kvasina	tur., im., N jd.
šamar	pljuska	tur., im., N jd.
šarafciger	ispravljač	ger., im., N jd.
špajz, špajza	smočnica	ger., im., N jd.
šporet	štednjak	ger., im., N jd.
šteker	utičnica	ger., im., N jd.
taban	stopa	tur., im., N jd.
tarana	satrica, vrsta jela od tijesta	tur., im., N jd.
tefteriti	zapisivati, voditi račune	tur., glagol, inf.
trampiti	promijeniti	tur., glagol, inf.
zejtin	maslinovo ulje	tur., im. N jd.
zokne/sokne	čarape	ger., im. N mn.

Lexical-Grammatical Characteristics of the Language of Požega Region

Summary

The richness of Croatian language manifests, first of all, in its diversity, that is variety of different idioms used by individuals, places or the entire regions. Language of a place or a nation is actually like a living person which changes, grows and expands in accordance with historical conditions and influences (Pavličević, 2009). Studying language and its changes, linguistic changes can be determined, but perhaps more the extra linguistic ones which often can not be influenced. The language of Požega basin belongs to Stokavian and is one form of Slavonian dialect. So far several studies about its characteristics have been made (Pavličević, 1969, Matešić, 1974, Lisac 2003). German loanwords (*hoklica* - *footstool*, *šarafciger* - *screwdriver*, *špajz* - *pantry*) and Turk loanwords (*pendžer* - *window*, *odžak* - *chimney*, *peškir* - *towel*, *avlija* - *yard*) are the most represented in the lexic, but there are also some Hungarian words (*pajdaš* - *friend*, *kecelja* - *apron*) and the words specific for Slavonia (*oplećak* - *blouse*, *perčin* - *pigtail*) and this region (*alica* - *krmača* = *sow*). Grammatical characteristics are evident in making imperatives (*neka uči* - *learn*), dative, locative and nominative equalization (*u Dragovci* - *in Dragovci*), in changing st group into št (*Kućište* - *Kućišće* = *housing*), in losing -h voice at the beginning of the word (*hoda* - *oda* = *he goes*) and losing infinitive ending -i (*gledati* - *gleda* = *to watch*). Past participle is also very common (*napit* - *drunk*) and very interesting is the usage of semi-compound words, such as: *snaš-Kata*= *newly-married woman Kata*, *bać-Joza*= *brother Joza*, *sek-Ana*= *sister Ana*. This paper will try to list and to describe lexical and grammatical language characteristics of southeast part of Požega region. The study will include these places: Požega, Pleternica, Buk, Gradac, Blacko, Srednje Selo, Zagrađe, Brodski Drenovac and Sulkovac. All age groups will be represented in this study, divided in three categories: older, middle aged and young, in order to see if there is a significant difference in lexical and grammatical language characteristics concerning the age of the examinee. They will be questioned through guided conversation- an interview which will be recorded and transcribed later. It is expected that this paper will contribute to more accurate and more total description of the language of Požega region at the beginning of the 21st century and that it will rouse interest for further studies of the same language.

Keywords: Stokavian; Slavonian idiom; lexis; grammatical characteristic.

Mr. Katarina Aladrović Slovaček
Učiteljski fakultet, Zagreb
Lastovska 2, 10000 Zagreb
kaladrovic@gmail.com